

Gotlands runinskrifter 3

Okänd fyndort

G 353 – G 357

Thorgunn Snædal

Gotland. Okänd fyndort.

353. Svärdsknopp med underhjält av horn. Nu i Statens Historiska Museum.

Litteratur: F 281. Månadsbladet 1898-99, s. 75; O. v. Friesen, Anteckningar 1934 (UUB).

Äldre avbildningar: Teckning i Månadsbladet; foto i ATA, neg. nr 1401:53.

G 353. Foto: Bengt A. Lundberg 1988.

Kort parerstång eller svärdsfäste av ben. Nu i Statens Historiska Museum, inv.nr 10.498. Föremålet ingår i en samling som utöver svärdsfästet består av bl.a. en spjutspets av järn, 10 pilspetsar, ett bågspänne av brons, fingerring av brons. Inga fyndomständigheter meddelas. Svärdsfästet är 6,5 cm långt, 2,1 cm brett och 1,5 cm tjockt. På ovansidan syns en del klotter och streck, av vilka en del liknar runor, möjligen kan ett par **p**-runor och en **r**-runa urskiljas, tecknen är 6 mm höga.

O. v. Friesen granskade föremålet den 26 juli 1934 och beskriver det på följande sätt: ”På ena sidan av det i två stycken brutna fästet en del klotter som väl skall föreställa runor. Det runbärande stycket har en låg ryggnings mot mitten. På nedre takslutningen läses mitt på: **pbr**

där slutet dock förlorar sig i till höger ristade streck. På andra (övre) slutningen stå fyra grupper av streck.

Svärdsfästet kan enligt B. Nerman dateras till början av vikingatiden.”

354. Djurhuvudformigt spänne. Nu i Statens Historiska Museum

Litteratur: A. Carlsson 1983, Djurhuvudformiga spännen och gotländsk vikingatid, s. 184; Th. Snædal, Runfynd 1983 (i Fornvännen 1984), s. 253; L. Thunmark-Nylén 1986, ”Gammalt” spänne med ”ny” runinskrift. Fornvännen, s 73-79.

Djurhuvudformigt spänne med rester av runliknande tecken. Fyndet anmäldes till Runverket 1982 av docent Erik Nylén. Spännet förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 23.849:50. På bottenplattan finns tre runor eller runliknande tecken av vilka det sista möjligen är **ᚱ** eller **ᚱ** om inskriften läses i omvänd ordning.

Spännet torde tillhöra 1000-talet, om typen se Carlsson, a.a. s. 184.

355. Djurhuvudformigt spänne. Nu i Lunds Universitets Historiska Museum.

Litteratur: N.G. Bruzelius, Svenska fornlemningar, h.2, pl. IX, fig. 2; G. Stephens, ONRM 2 (1867-68), s. 581; O. Montelius, Les Temps préhistoriques en Suède (1893), s. 294; I. Lindquist, Göteborgs- och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift 1918, s. 48; B. Nerman, Arkeologisk datering av runinskrifter (i Fornvännen 1947), s. 132, 141; I. Sanness Johnsen, Stuttruner (1968), s. 119-120; A. Carlsson, Djurhuvudformiga spännen och Gotlands vikingatid (1983), s. 194; Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16.) 2002, s. 46-47.

Äldre avbildningar: Avbildad i N.G. Bruzelius, a.a. fig. 2; teckning av J.M. Petersen i ONRM, s. 581, återgiven också i Montelius och Lindqvists arbeten.

Djurhuvudformigt spänne, som hittades omkring 1850 enligt ORNM. Det köptes 1853 av Lunds Universitets Historiska Museum, där det har inv. nr 2939. Spännet är mycket välbevarat med nålen kvar i nålfästet. Längden är 5,6 cm, största bredd 3,4 cm, och höjden ca 1,5 cm. Inskriften finns på bottenplattan till vänster om nålfästet. Runorna står med baserna inåt, deras höjd är 9-10 mm, dvs. ungefär bottenplattans bredd; de är mycket nötta och svårlästa. Läsningen är därför osäker på flera punkter.

Inskrift:

i-k i i s k a t i

5 10

Ingi is skati(?)

»Inge är hövding(?)»

G 355. Ovansidan. Foto: Bengt A. Lundberg 1987.

G 355. Bottenplattan. Foto: Bengt A. Lundberg 1987.

Till läsningen: Övre delen av 1 **i** är mycket diffus. Inga säkra spår av (n-?)**-**bistav i runa 2. 3 **k** är ganska tydlig. 4 **i** och 5 **i** är mycket

diffusa. 6 **s** är ett kortkvist-**s**, ca 5 mm långt, som avslutas med en punkt. Runorna 7-10 är säkra. 8 **a** har dubbelsidig bistav.

Det äldsta tolkningsförslaget återfinns i ORNM. Stephens läser inskriften

| ʃ ʃ | | ' ʃ ʃ | | och transkriberar runorna till INKIISKATI, ”INKI to ISKAT”, vilket han översätter till *Ingi gives this to his friend Askaut*.

I sin artikel om runinskriften på det dosformiga spännet på Gotland, som nu förvaras i Göteborgs museum, ger I. Lindquist följande kommentar till spännet i LUHM: ”[Från Gotland äro så de tre spännena, som äro omtalade ovan.] Det äldsta med ’Rökstensrunorna’ bär inskriften **inkiiskati**. Stephens tydning: ”*Ingi to Iskat (=Asgaut)* är omöjlig (i på 800-900-talet kan icke stå för *a*, **a** kan icke stå för *au*) Enklast torde inskriften vara att förstå som *Ingi is skati* ’Inge är en hövding’ (På Rökstenen står i en vers *skati Mæringa* ’hövding för Märingar’) Dock känner jag inget motstycke till en sådan omtalande utsago på ett föremål.“

I sin behandling av spännet i boken *Stuttruner* (a.a. s. 119-120) avstår Ingrid Sanness Johnsen från att ta ställning till en tolkning av inskriften, hon påpekar dock att runföljden **kati** skulle kunna läsas som en verbform, konjunktiv *gæte* till fornnordiskt *gæta* ’bevara, vakta’.

Som I. Lindqvist konstaterar är det enklast att förstå inskriften som *Ingi is skati* ’Inge är hövding (kung)’, även om denna tolkning inte kan betraktas som mer än ett förslag. Benämningen *skati* i den betydelsen förekommer på Rökstenen och i eddadikterna och skaldediktingen är *skati* också en vanlig benämning på ’givmild man, hövding.’ *Inge (Yngve)*, är belagt i litteraturen i samma betydelse som *skati* och förekommer några gånger som personnamn i

1000-talets danska och svenska runinskrifter (DR sp. 672, NRL 2001: *Ing(i)- (Ingv-)*). Enligt E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden, (1905–15) sp. 625, är *Ingi* ”Sent och föga brukligt”. R. Hornby, Fornavne i Danmark i Middelalderen, 1947 s. 209, menar att ”naar *Ingi* vinder [...] nogen udbredelse, er det næppe i første række som fortsættelse af det sagnhistoriske *Yngwi*, men mere, fordi det gælder som kortform til de almindelige sammensætninger med *Ing-*”. I artikeln Aktuell forskning om Tunanammen i UNT 1985, säger L. Hellberg att svearnas gamla kungatitel i forntidens slutskede fått formen **ingi** och varit helig liksom konungens person. ”Ett därmed formellt sammanfallande manligt kortnamn, bildat av personnamnen med förleden **Ingi-**, blev följaktligen tabuerat och obrukbart.”

Tolkningen försvåras av att det inte med säkerhet kan avgöras om den andra runan är **n**. Skiljetecken saknas, vilket gör det svårt att fastställa ordgränser i inskriften. Tolkningen *Ingi is skati* får därför betraktas som osäker. Om det rör sig om appellativet *ingi* så skall det med all säkerhet ses som en synonym till *skati*, dvs. en poetisk benämning (heiti) för ’hövding, kung’ (Lexicon poeticum s. 319) och inte som ett personnamn.

Om etymologin se de Vries, Altnordisches etymologisches Wörterbuch, 1977 s. 286 och L. Hellberg a.a. 1985.

I sin artikel Arkeologisk datering av runinskrifter (a.a. s. 132) daterar B. Nerman spännet till ”tiden framemot år 800”. A. Carlsson (a.a. s. 73) daterar denna typ av djurhuvudformiga spännen till 800-900-talet. Runinskriften behöver inte vara jämnårig med spännet, men runornas nötningsgrad visar att spännet varit i bruk i åtskilliga år efter det att de ristades. Runorna är av kortkvisttyp (Rökstensrunor) utom **α**-runan som är av normal typ. Kortkvistrunor används också

på de runristade gotländska bildstenarna från tidig vikingatid, s.s. G 110 Tjängvide, G 252 Lokrume kyrka och G 310 Hangvars kyrka.

"I Runverkets supplementregister finns en maskinskriven osignerad sida (Sigurd Agrell?, Arthur Nordén?) med en teckning av spännets ovsida och följande läsning och kommentarer till inskriften:
Inki is skati i(s)a! in Ha ali!

Inge är den hövding, som jag äger! (är gift med) och den Höge (Oden må föda honom! (hålla honom vid liv?).

Inskriften är galderformad och påminner om den på Söderköpingsstenen med raka stavar i mitten, omgivna av k:n. - Först läses "Inki is skati". Sedan tager man 3:e runan i 2:a ätten = i och 4:e runan i första ätten = a. På detta sätt delas inskriften i två lika stora delar. Let skall förmodligen läsas "is"; dels heter ju i-runan "is" och dels står det "is" i första meningen. - Sist läser man om huvudmeningen: Man börjar med "in"; k:en betraktar man blott såsom en ram och övergår till mitten: 1:a runan i 2:a ätten = H; därpå läses "ali", därigenom at t-et i "ati" nu betraktas som ell l. Det blir då: in Ha ali!?-

Den konsekventa upprepningen av i och a kunde tyda på, att det vore rätt; osäkrast är väl sista meningen, men det är väl troligt, att kvinnan, när hon säger vilken hon är gift med, även önskar lycka åt denne? Mannen var kanske krigare, och hans maka som tänker på honom, ristade in på sitt smycke, att Oden bevara honom? el. också betyder det bara att Oden skall föda mannen, ge honom äring?; det är tio runor i inskriften, vilket betyder äring."

356. Dosformigt spänne. Nu i Göteborgs Museum.

Litteratur: F 280. H. Hildebrand, Jernåldern på Gotland (I Månadsblad 1879), s. 175; I. Lindquist (Göteborgs- och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift 1918), s. 39-40; L. Thunmark-Nylén, Vikingatida dospännen - teknisk stratigrafi och verkstadsgruppering 1983, s. 94, L. Thunmark-Nylén 1986, "Gammalt" spänne med "ny" runinskrift. Fornvännen, s 73-79.

Äldre avbildningar: Teckningar efter fotografier av spännets bottenplatta i I. Lindquists artikel, a.a. s. 39 och 40.

Dosformigt spänne av brons av vanlig gotländsk typ. Den dateras av både H. Hildebrand och L. Thunmark-Nylén till perioden omkring år 1000. Inga fyndomständigheter är kända. Den köptes hos en skrothandlare i Visby av "artisten Johan Ericsson". 1897 förvärvades den åt museet, där den har inventarienummer 2700. Runinskriften

finns på bottenplattan mellan nålhylsan och nålfästet och läses från vänster till höger.

Inskrift, enligt O. v. Friesen:

...-nr × atrikr × risti

...⁵Ötrygg¹⁰(?) risti

»...Otrygg(?) ristade.»

Ej undersökt av artikelförfattaren.

357. Nyckel med runinskrift. Nu i Statens Historiska Museum

Nyckel av koppar med runinskrift. Den ingår i major Ulfsparres samling på nio nycklar som inköptes till Statens Historiska Museum på 1880-talet, inv.nr 7571:634. Inga fyndomständigheter är kända. Längd 11,4 cm, bottenplattans diameter 2,5 cm. Sidoarmarna är 6-7 mm breda, på utsidan av båda armarna finns runinskrifter, som läses från toppen och nedåt. Runornas höjd är lika med ristningsytans bredd.

G 357. Hela föremålet. Foto: Bengt A. Lundberg 1997.

Sid. A.

Inskrift:

freas : kalt

5

»Frans(?) Kalt.»

G 357. Runinskrift A. Foto: Bengt A. Lundberg 1997.

1 **f** och 2 **r** är säkra. I runa 3 är huvudstaven säker; på båda sidor om finns två korta svagt böjda streck som möjligen var ämnade att bilda en ring på huvudstavens mitt, därför läses runan med någon tvekan som **e**. 4 **a** är säker; strax nedanför bistaven finns ett kort streck som inte bedöms höra till runan. 5 **s** är en gotländsk **s**-runa. Därefter

skiljetecken i form av två punkter. 6 **k** är tydlig, mellan huvudstaven och bistaven finns en liten prick eller fördjupning; det kan inte uteslutas att det rör sig om rester av en stingning. 7 **a** är säker. I 8 **l** finns ett kort diagonalt streck mellan huvudstav och bistav, som dock knappast kan vara rester av en stingning. I 9 **t** utgår en mycket kort bistav ca 2 mm nedanför huvudstavens topp.

Inskriften på den andra sidan läses åt motsatt håll, från bottenplattan mot toppen, den är otydligare än föregående inskrift och består av 5 runor.

Inskrift B:

pat : ul

5

G 357. Runinskrift B. Foto: Bengt A. Lundberg 1997.

I runa 1 **p** finns ett kort streck i den övre öglan som bedöms vara rester av en stingning. I 2 **a** är bistaven ytterst grund och osäker och dess anslutning till huvudstaven är helt bortnött. I runa fyra är bistaven svagt svängd och ansluter inte till huvudstaven, runan skulle möjligen också kunna läsas som **r**. Mellan 3 **t** och 4 **u** finns strax nedanför halv runhöjd finns två fördjupningar som troligen skall uppfattas som ett skiljetecken. Avståndet mellan 4 **u** och 5 **l** är längre än mellan övriga runor i inskriften. Därefter inga spår av runor.

Frans(?) Kalt(?) kan vara namnet på nyckelns ägare.

Nyckeln är svår att tidfästa, men är troligen inte äldre än 1500-talet.

358. Stenyxa med (sentida?) runinskrift. Nu i Gotlands Fornsal.

En uppgift om denna stenyxa finns i en fotnot i den danske runologen Erik Moltkes artikel Mediaeval Rune-amulets in Denmark (Acta Ethnologica III. 1938), s. 145: ”According to kind information från Anders Bæksted the Visby Museum has a stone axe with the runes:

††† : (†) † (†) † .”

olaf sauþin

Denna yxa är med all säkerhet identisk med den yxa som hittades vid Gairvalds i Vamlingbo och som nu förvaras i Gotlands fornsal, inv.nr A 3725, se GR 1 s. 11-12.

359. Dosformigt spänne. Okänd fyndort. Nu i Ashmolean Museum, Oxford

Spännet, som hittades 1886, har förvarats i SHM, inv. nr. 6819:520, finns nu i Ashmolean Museum i Oxford där det har nummer 1909:14. Granskat av Lena Thunmark Nylén, som har urskilt några runor på bottenplattan. Ej undersökt av artikelförfattaren.